

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH  
FILOZOFICKÁ FAKULTA  
ÚSTAV ESTETIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ZDOBENÍ LIDSKÉHO TĚLA Z HLEDISKA FUNKCÍ

Vedoucí práce: Mgr. Denis Ciporanov, Ph.D.

Autor práce: Zuzana Petejová

Studijní obor: Estetika

Ročník: čtvrtý

2011

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 22. července 2011

Zuzana Petejová

Poděkování:

Tímto děkuji panu Mgr. Denisu Ciporanovi, Ph.D. za odborné vedení mé práce, za rady i připomínky poskytnuté během konzultací, a za čas, který nad touto prací strávil.

Anotace:

*Zdobení lidského těla z hlediska funkcí.*

Studentka si pro svou bakalářskou práci zvolila téma s dlouhou historií a širokým mezikulturním dosahem - zdobení lidského těla. Hlavním úkolem studentky v centrální systematické části práce bude (vedle nezbytné úvodní kulturně historické rešerše) funkcionální analýza tohoto fenoménu se zvláštním ohledem na vztah funkce etické a estetické. Klíčová otázka, ve které bude práce konvergovat, zní: Jaká je povaha tohoto vztahu? Za jakých podmínek jde o konflikt a za jakých o kooperaci?

Anotation:

*Body art: The Functional Point of View.*

For the purpose of this thesis student has chosen a topic with long history and wide intercultural impact - body art. The main goal in central systematic part of this thesis is (apart from essential introduction of culturally historical review) functional analysis of this phenomenon with particular focus on the relation between ethical and esthetical function. The key issue of this thesis is: What is the character of this relation? Under which circumstances we can talk about conflict and under which about cooperation?

## Obsah:

Úvod.....	2
1 Kulturně historická rešerše.....	4
1.1 Člověk a jeho tělo – jako nástroj a zároveň jako materiál.....	4
2 Upravování lidského těla.....	6
2.1 Důvody proč lidé upravují svá těla.....	7
2.2 Konkrétní způsoby, jak upravovat lidské tělo.....	8
2.2.1 Reverzibilní (netrvalé) úpravy lidského těla.....	8
2.2.2 Ireverzibilní (trvalé) úpravy lidského těla.....	9
3 Tetování.....	11
3.1 Funkcionální analýza tetování.....	13
3.1.1 Funkce rituální.....	14
3.1.2 Funkce magicko - náboženská.....	16
3.1.3 Funkce léčebně - preventivní.....	18
3.1.4 Funkce komunikační a identifikační.....	19
3.1.5 Funkce sociálně - skupinová.....	22
3.1.6 Funkce statutárně – hierarchická.....	24
3.1.7 Funkce individualizační.....	26
3.1.8 Funkce estetická, dekorativní a erotická.....	27
4 Zdobení lidského těla z hlediska funkce estetické a etické.....	30
4.1 Analýza vztahu funkce estetické a etické na fenoménu zdobení lidského těla.....	32
5 Závěr.....	36
Seznam použité literatury.....	37
Seznam použitých elektronických odkazů.....	38

## Úvod

*„Kto by si neuvedomoval zvláštne postavenie tela v ľudskom živote! Všetko, čo človek prežíva, aj to najduchovnejšie, pociťuje len prostredníctvom svojho tela. Ale keď už tu nakoniec zostane len telo, ako keby odišiel celý človek.“<sup>1</sup>*

Pro člověka je tělo nezbytnost, která formuje jeho existenci. Nebýt těla, neexistuje člověk. Tělo je pro něj darem, sice pomíjivým, neboť nikdy nebude jeho výhradním majitelem, ale i tak mu nabízí mnoho možností, jak s ním během života pracovat, pochopit ho či podrobovat permanentímu výzkumu. Tyto procesy jsou však z velké míry ovlivněny společností, ve které se člověk nachází a lze tvrdit, že lidské tělo se stalo objektem, který se neustále musí něčemu přizpůsobovat.

Tělo je vystavováno, porovnáváno, posuzováno a následně taky hodnoceno dle určitých měřítek stanovených společností, ve které se daný jedinec vyskytuje. Při prožívání svého těla tak člověk nezohledňuje jen vlastní prožitky, emoce, potřeby či přání, ale snaží se naplnit i očekávání svého okolí, která jsou mnohdy abnormální. Člověk proto své tělo formuje, upravuje a mění do podoby, která je vyžadována. Vedle kulturních tradic a zvyklostí, které člověka ovlivňují a vlastně mu „diktuji“, co by měl se svým tělem provádět, aby byl součástí společenství, se do velké míry na těchto procesech podílejí i média. Ta jasně udávají normy, kterými manipulují s lidskou myslí.

Jedním z procesů, kterými lze dosáhnout změny vzhledu či tělesnosti, je i zdobení lidského těla. Tento akt, jeho vývoj a zároveň jeho nepostradatelnost lze sledovat téměř u všech lidských společenstev, od jejich počátků, jak tvrdí v předslouvu své knihy *„Encyklopedie Bodyartu“* i Radek Fiksa: *„Zdobení těla patří k historii jako jiná umění obecně. Archeologické nálezy, které se podařilo nalézt, jsou toho jasným důkazem. Vzpomeňme například nálezy různých lidských ostatků, mumifikovaná těla, nebo dějepisické zprávy od takových velikánů jako byl Hérodotos, Marco Polo a samozřejmě James Cook... Z podobných historických artefaktů můžeme učinit závěry, že zdobení těla patří k civilizaci skoro od počátku věků.“<sup>2</sup>*

---

<sup>1</sup> Vaněk, Jiří, *Estetika myslenia a tela*, Bratislava: IRIS, 1999, str. 68

<sup>2</sup> Fiksa, Radek, *Encyklopedie bodyartu*, Žďár nad Sázavou: Sowulo Press, 2009

Navzdory velkému množství nasbíraného materiálu a zkušeností odborníků jsou veškeré podklady i samotné artefakty, které se vztahují k aktu zdobení lidského těla, pořád předmětem zkoumání a diskuzí, neboť nelze jednoznačně určit, jakou funkci zastávají. Tento fakt se stal podnětem k napsání této práce.

Zásadním tématem pro ni bude analýza vztahů funkcí, které zdobení lidského těla doprovázejí, se zvláštním ohledem na vztah funkce etické a estetické. Tato práce si pokládá za cíl odpovědět především na otázky: *Jaký je vztah, který k sobě tyto funkce zaujímají? Za jakých podmínek lze tento vztah pojímat jako kooperující či naopak jako konfliktní?*

Jako primární literární zdroj k této práci byla vybrána komplexně zpracovaná kniha od Martina Rychlíka „*Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*“ a stať od Jana Mukařovského „*Místo estetické funkce mezi ostatními*“. Mimo tuto zmiňovanou literaturu však bude v práci užito i jiných textů, například od Josefa Čapka, Radka Fiksy, Dirka HR Spennemanna, Clauda Léviho-Strausse či Stanislava Komárka.

V úvodní části této práce bude stručně nastíněno, jak lze tělo pojímat a pracovat s ním.

V další části, která se bude zabývat úpravou těla, budou nabídnuty alternativy, jak této transformace dosáhnout. Bude zde vysvětleno i to, proč je příznačnější používat během práce kromě slovního spojení - zdobení těla i spojení - úprava těla.

Jelikož je rozmezí, které zdobení lidského těla pokrývá velmi rozsáhlé, bude jeho funkčnost ukázána na tetování, které je pravděpodobně nejvíce rozšířeným druhem tohoto aktu a zároveň nabízí nejvíce prostoru i k obecné funkcionální analýze.

V poslední části práce, která se bude zabývat vzájemným vztahem funkcí, a následovně i výše jmenovaným vztahem funkce etické a estetické, však bude zdobení lidského těla pojato ze širší sféry, a kromě tetování budou uvedeny i jiné příklady, které byly do té doby zmíněny jen okrajově.



## ***1 Kulturně - historická rešerše***

### **1.1 Člověk a jeho tělo - jako nástroj a zároveň jako materiál**

Od samého počátku lidské existence se naskytá otázka: Je člověk výhradním pánem přírody, nebo hledá cesty, jak se jím stát? Existuje snad něco, čím je jiný nebo výjimečný? Tyto otázky si položil snad každý a existuje na ně mnoho různých odpovědí. Není ke škodě zdůraznit, že každá jednotlivá odpověď úzce souvisí s okruhem zájmu dotyčného tazatele.

Stejně otázky si kdysi položil i slavný český spisovatel a výtvarník Josef Čapek ve své knize *„Umění přírodních národů“*. S odhodláním zde píše: *„Nevěřím, že by se prvotní člověk cítil tak výsadně pánem přírody, aby v sobě hned už od svého živočišného začátku necítil tuchu jiných neuchopitelnějších sil než jen té nejbližší a nejovládatelnější své.“*<sup>3</sup> Zde se nabízí jedna z tezí, která je pro počátek lidského rozvoje důležitá: Člověk není pánem přírody a hledá cesty jak se jím stát. Člověk hledal, až našel. Pro Josefa Čapka byla onou hnací silou magie, neboť ta je, na rozdíl od techničnosti, alternativou vedoucí k pokroku. Magie, ačkoliv se zdá být něčím fakticky nepodloženým, je širokou sférou možností a příležitostí. Vždyť v jejích základech se dle slov Josefa Čapka zrodilo mnoho užitečného, dokonce i umění: *„Hledám počátek umění co nejspodněji, v samotném člověkově boji o život, v nutnosti, bytí životu nejen po řádu všeho živého i neživého poddán, nýbrž ve snaze, do něho i způsobem člověčím vstupovati.“*<sup>4</sup> I toto pole, umělecká tvorba, podle něj vede k růstu schopností člověka a zároveň se stává prostorem, kde by se mohl naplno projevit.

Každý jedinec si je a priori vědom toho, že je součástí nějakého vyššího celku, do kterého více či méně zapadá. Pokud však nemá predispozice k tomu být součástí seskupení, do kterého byl „vržen“, nebo ve kterém se nachází, snaží se dosáhnout změn a udělat vše pro to, aby se k tomuto stavu nějakým způsobem sobě vlastním dopracoval. Nabízí se mu možnost cosi změnit v danostech, které jsou jeho součástí, ať už je to prostřednictvím zmiňované magie, umění či jiné sféry.

První oblastí svého „já“, kterou díky pevněji zakódovaným vlastnostem může ovlivnit jen do jisté míry (jedná se o jakousi převýchovu), je oblast *„kulturních vzorů*

---

<sup>3</sup> Čapek, Josef, *Umění přírodních národů*, Praha: Československý spisovatel, 1949, str. 50

<sup>4</sup> Čapek, Josef, *Umění přírodních národů*, Praha: Československý spisovatel, 1949, str. 50

chování, myšlení a vnímání“.<sup>5</sup> Tato danost je podmíněna kulturou, ve které pobývá. Ačkoliv tato sféra připouští jen změny malé, i tak mu dává do jisté míry možnost aspoň z části uchopit „momentální situaci“ a stát se stabilnějším ve své společnosti, či dokonce ve své vlastní existenci.

Druhou, velmi důležitou oblastí je neustálé pracování se svou vlastní tělesností. Právě tato zmiňovaná oblast – samotné lidské tělo, je nejviditelnějším důkazem toho, že právě ono je největší pomyslnou zbraní v boji lidského individua a prostoru kolem něj: „*Tělo chápeme nejen jako souhrn orgánů (vztah tělo být), ale také jako prostředek sebechápání a seberozvíjení, kterým lze manipulovat (vztah tělo mít).*“<sup>6</sup> Lidské tělo se tak stává nástrojem, ale zároveň i objektem či materiálem, jak již bylo zmíněno, k uskutečňování všech možných lidských pohnutek. Zařadit ho lze mezi nástroje prvotní a nejlépe ovládnutelné či zvládnutelné, neboť je naší přirozeností a oplýváme jím všichni: „...bylo první plochou, první sochou, prvním výtvarným prostorem...“<sup>7</sup>, jak mimo jiné dále uvádí Čapek ve své knize.

---

<sup>5</sup> Pojem kulturní vzor je centrální kategorií pro konfiguracionistickou analýzu kultury. Vzor odpovídá chování jedince, které je v dané kultuře obvyklé.

Faltýn, Jaroslav, *Teoretická východiska multikulturní andragogiky*, Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení FF UK a Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., 2005, str. 12

Konkrétní příklady ke zmiňovaným vzorům jsou z hodin Kulturní antropologie PhDr. Víta Erbana: způsob chování – všechno, co člověk dělá, vše co pochází od člověka (zahrnuje např. komunikaci, projevoování se v určitých situacích, lidské výrobky, ...)

způsob myšlení – všechno, co se odehrává v hlavě člověka (zahrnuje např. víru, přesvědčení, filozofii, etiku, estetiku, gramatiku jazyka...)

způsob vnímání – vše, co přichází z vnějšího světa (zahrnuje např. to, jak prožíváme konkrétní události, jak posuzujeme vnější podněty, ...)

<sup>6</sup> Fialová, Ludmila, *Body image jako součást sebepojetí člověka*, Praha: Karolinum, 2001, str. 23

<sup>7</sup> Čapek, Josef, *Umění přírodních národů*, Praha: Československý spisovatel, 1949, str. 51

## 2 Upravování lidského těla

Faktem, že svá těla upravovala všechna známá lidská společenství, začíná i Martin Rychlík ve své knize „*Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*“ obecnou část o zdobení lidského těla. Pro svoje tvrzení přebírá pasáž z textu kulturního antropologa George P. Murdocka<sup>8</sup>, který v něm řešil problematiku tzv. kulturních univerzálií. Ten nejdříve vyjmenoval bohatý seznam charakteristik, které byly v historii zaznamenány u každé kultury, a následně poukázal na to, že mezi 67 vyjmenovanými prvky, k nimž patří například přisvojení osobních jmen, dávání darů, pohřby, vaření, instituce manželství, různé formy obětí, incestní tabu či žertování, se vyskytuje i jeden nadmíru zajímavý - univerzální zdobení (upravování) těla.<sup>9</sup>

Kromě tetování, kterému bude věnován větší prostor k podrobnějšímu zpracování, s ohledem na jeho polyfunkčnost, lze upravovat lidské tělo mnoha jinými různými způsoby. Zde je nutno podotknout, že tyto způsoby, ani výše jmenované tetování nelze jednoznačně považovat za zdobící (ačkoliv je takto pojato i podle definice, která blíže objasňuje pojem tetování, použité z encyklopedické publikace „*ABC člověka*“), neboť jednotlivé kultury nahlízejí na zmiňované tělesné úpravy odlišně. Pro názorný příklad je zde vhodné použít citát Stanislava Komárka z knihy „*Příroda a kultura*“, který v pasáži „*Dolad'ování lidského těla a duše*“ popisuje, do jaké míry lze chápat funkci zdobící z hlediska jednotlivých kultur: „*Zcela specifickým fenoménem byly bandážováním a ohýbáním dosahované deformace nohou v Číně, které se počínaje dynastií Ming rozšířily z aristokratických vrstev postupně na celou populaci...Tento zásah, znemožňující jinou chůzi nežli bolestivé cupitání po domě a jeho nejtěsnějším okolí, bývá někdy interpretován jako opatření garantující ženskou věrnost a zamezující cizoložství...Motiv této tradice byl na vědomé úrovni estetický – miniaturní uměle získaná šlapadélka zvaná „zlaté lilie“ byla traktována jako „krásná“*

---

<sup>8</sup> Americký antropolog, autor atlasu světových kultur a kartotéky etnik (HRAF)

<sup>9</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 14

Otázka kulturních univerzálií, *PAIDEIA*, (online), cit. 11. 5. 2011, dostupný z WWW:

<http://userweb.pedf.cuni.cz/paideia/index.php?sid=2&lng=cs&lsn=10&jiid=16&jcid=130>

Kulturní univerzálie (někdy nazývané sociální univerzálie nebo základní kategorie lidské sociální zkušenosti) jsou doménou lidské zkušenosti, která existuje ve všech kulturách, v minulosti a současnosti. Patří sem aktivity související s uspokojováním základních potřeb obživy, oblékání, bydlení, stejně jako rodinné struktury, vláda, komunikace, doprava, náboženství apod. Protože mohou být nalezeny v každé společnosti, mají svou „vzdělávací hodnotu“ jako dimenze pro porozumění dané společnosti nebo pro interkulturní porovnávání (podle autorů J.Brophyho a J.Alemanové).

přirozeně formované nohy jako „ošklivé“.“<sup>10</sup> Funkce zdobící je v tomto případě zdánlivě primární, ale pro obyvatele mimo Dálný východ pozbývá svoji hodnotu. Zde se před tuto funkci dostává jakási funkce „zajišťující věrnost a domnělou ochranu před společenským znehodnocením“ a zdobení je v tomto případě bráno naopak - jako zošklivení, mrzačení. V této části práce bude tedy příznačnější mluvit o tzv. upravování lidského těla, nežli o jeho zdobení. Dokonce i Čapek ve své knize „*Umění přírodních národů*“, jak bylo úvodem zmíněno, tvrdí, že i „*divoký primitiv se pomalovává, tetuje, ověšuje trofejemi i cetkami ne aby se ozdobil, ale aby se zvýraznil, zvýznamnil.*“<sup>11</sup> Tedy, že se před funkci zdobící dostává něco jiného. Záhy však dodává, že již zde lze pozorovat „prvotní zpupnost“<sup>12</sup>, tedy sebevědomé smýšlení o těle a lze zde vypožorovat i základy pro estetickou funkci.

## 2.1 Důvody, proč lidé upravují svá těla

Celá řada lidských společenství nahlížela, i z hlediska tělesného, na člověka jako na něco nehotového, nedokonalého, co k dosažení plného lidství potřebuje ještě různých zásahů do své integrity.<sup>13</sup> Člověk, vědom si této skutečnosti, pracuje se svou přirozeností a upravuje ji podle svých potřeb či nutností.

Prvním z důvodů, proč naši předkové upravovali a měnili svá těla, a u mnoha národů se to zachovalo i dodnes, je snaha vymanit se z přírody, odlišit své tělo od těla zvířete a dosáhnout tak statutu lidské bytosti. Mnohdy se jednalo o úpravy velmi bolestivé a člověk z „dnešní doby“ na ně pohlíží jako na iracionální. Jedním velmi názorným příkladem je provádění rozmanitých manipulací se zuby. Kromě toho, že je některá společenství natírala černou či jinou „nepřirozenou“ barvou, aby se tak zub člověka odlišoval od bílého zubu zvířete, různě je i brousili či vyráželi.<sup>14</sup> Jiný příklad pak uvádí Martin Rychlík, když cituje pasáž známého antropologa Roberta F. Murphyho: „*Bařiové z Kamerunu říkají, že muž, který není zjizven vypadá, jako prase či šimpanz.*“<sup>15</sup> I známý sociální antropolog Claude Lévi-Strauss při svých výzkumech došel k závěru, že kromě malování obličeje či tetování, je i takové provedení potratu či

---

<sup>10</sup> Komárek, Stanislav, *Příroda a kultura*, Praha: Academia, 2008, str. 233

<sup>11</sup> Čapek, Josef, *Umění přírodních národů*, Praha: Československý spisovatel, 1949, str. 52

<sup>12</sup> Srov. Čapek, Josef, *Umění přírodních národů*, Praha: Československý spisovatel, 1949, str. 52

<sup>13</sup> Srov. Komárek, Stanislav, *Příroda a kultura*, Praha: Academia, 2008, str. 233

<sup>14</sup> Srov. Komárek, Stanislav, *Příroda a kultura*, Praha: Academia, 2008, str. 233

<sup>15</sup> Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 19

zabíjení nemluvnat bráno jako vyjádření odporu k přírodě a suverénnímu pohrdání k hlíně, z níž jsme zhnětení.<sup>16</sup> Dalším příkladem, který lze vyzorovat i v dnešní „racionální“ době, jak je s oblibou všude uváděno, může být vytrhávání chlupů, stříhání vlasů a formování účesů, zastřihávání či pilování nehtů, kdy se člověk, ač nevědomky, staví do stejné pozice – co nejvíce se odlišit od zvířete. I u takových zvyků, jakými je nošení korzetů, šněrovaček či jiných módních výstřelků, lze s troškou nadsázky tvrdit, že jejich hlavním úkolem je nejen zdobnost, ale i změna původní tělesné konstituce, nehledě na to, že toto formování sebou nese mnohdy vážné zdravotní komplikace.

Druhým důvodem, proč člověk upravoval své tělo a dodnes tak činí, je snaha odlišit se od někoho jiného, stát se někým výjimečným a jedinečným či paradoxně - stát se někomu podobným. Rovněž u této varianty se nebrání ničemu a využívá všech dostupných možností, jak celou „transformaci“ těla provést.

Člověka „pohrávání si“ se svou tělesnou schránkou doprovází po celý jeho život, a v mnoha případech i poté, kdy tuto možnost sám ztrácí a přebírá ji někdo jiný. Kromě známého balzamování těla, kdy se tak děje z důvodu toho, aby se zachovalo co nejdéle v původním stavu a oddálil se proces rozkládání, je příznačné zmínit i „šperkování“. Tady se nabízí třetí možnost, proč je lidské tělo upravováno či v tomto případě dokonce přímo zdobeno, a to z důvodů magických či náboženských.

## **2.2 Konkrétní způsoby, jak upravovat lidské tělo**

Člověk může své tělo „lehce“ poupravit, nebo významně změnit pomocí různých prostředků. Z celé řady možností, jak toho docílit, se mu nabízí varianta vratných úprav, které může v průběhu času měnit nebo zcela vynechat, a pak také varianta těžkých, ve většině případů trvalých tělesných modifikací, zasahujících tvrdě do jeho přirozeného fyzického vzhledu či těla samotného.

### **2.2.1 Reverzibilní (netrvalé) úpravy lidského těla**

Do této skupiny lze zařadit úpravy, jakými jsou například líčení, úprava vlasů, odívání a s tím spojené „dozdobení se“ šperkem nebo změna odstínu pleti (opálení nebo zesvětlení pleti, často za pomoci chemické látky) či jiné módní<sup>17</sup> záležitosti.

<sup>16</sup> Srov. Lévi-Strauss, Claude, *Smutné tropy*, Praha: Odeon, 1966, str. 129

<sup>17</sup> Módní - dočasné, momentálně v oblibě bez ohledu na kvalitu

Nedá se zcela tvrdit, že jde zde o úpravu vzhledu levnější či méně časově náročnou, v porovnání s druhou jmenovanou variantou, ale určitě jde o oblast, která nabízí možnost upravovat lidské tělo způsobem, který bude zvrtný. Jelikož jde o úpravy běžné a prostředky pro provádění jsou člověku lehké dostupné, je nadbytečné se zde o nich podrobněji rozepisovat.

### **2.2.2 Ireverzibilní (trvalé) úpravy lidského těla**

Jak již samotný název napovídá, jedná se o procesy, které do velké míry ovlivní následující život takto upravované osoby, neboť mnoho úprav je již nezvratných, tudíž trvalých.

Do této skupiny patří zejména: tělesná modifikace<sup>18</sup> a mutilace<sup>19</sup>, implantace podkožních předmětů (pod kůži je vložen celý předmět, nebo jedna jeho část vystupuje, dá po čase opět operativně odstranit, ale pravděpodobně po něm zůstane stopa v podobě jizvy), nebo také skarifikace (pojem bude vysvětlen v kapitole tetování), piercing<sup>20</sup> a tetování (lze však provádět i tetování netrvalé, záleží zde na tom, je-li barva, která je pod kůži aplikovaná permanentní, nebo nikoliv).

Zmiňované úpravy jsou v dnešní době souhrnně nazývány pojmem „body art“. Pod tímto názvem se skrývá poměrně mladá a široká oblast projevů na vlastním těle s uměleckými ambicemi. Ačkoliv mnoho z vyjmenovaných postupů vychází z prastarých technik, které používali k upravování těla a určování hierarchie už naši předkové, body art zažívá v poslední době svoji renesanci. Nabízí možnosti, jak přizpůsobit svou image<sup>21</sup> svým představám, nebo naopak, jak použít své tělo co by materiál pro umění.<sup>22</sup>

---

Kol. autorů Encyklopedický dům, spol. s.r.o., *Slovník cizích slov*, Brno: Levné knihy, 2006, str. 222

<sup>18</sup> Modifikace – obměna, úprava, přizpůsobení se (změna takto vzniklá)  
Zprac. kol. autorů Encyklopedický dům, spol. s.r.o., *Slovník cizích slov*, Brno: Levné knihy, 2006, str. 222

<sup>19</sup> Mutilace – úprava a znetvoření těla úmyslným zákrokem, nemocí nebo poraněním  
Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 294

<sup>20</sup> Piercing – propíchnutí části lidského těla šperkem (náušnicí, jehlou, pírkem v nose, kroužkem v pyji atd.)  
Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 296

<sup>21</sup> Image – obraz, podoba, představa, idea; celková prezentace, vnější působení, celkový dojem na veřejnost  
Zprac. kol. autorů Encyklopedický dům, spol. s.r.o., *Slovník cizích slov*, Brno: Levné knihy, 2006, str. 147

<sup>22</sup> Srov. BodyArt, *Darkart*, (online), 27. 5. 2011, dostupný z WWW:

Upravovat lze všechny části těla, jak také uvádí ve své knize Martin Rychlík: „*Lidé všech epoch a míst světa se skutečně nebáli operativně napravit, dle kulturně daných ideálů, své fyzično, a tak se mutilační úkony nevyhnuly ani hlavě, genitáliím, údům (rukám a nohám), trupu či pokožce.*“<sup>23</sup>

Mimo zmiňované úpravy lze do této skupiny nepochybně zařadit i lékařské zákroky, konkrétně pak estetickou chirurgii. Odborná a věrohodná estetická úprava některých částí těla, prováděna ve zdravotnických zařízeních a lékařských institucích, nabízí zajímavé prostředky určené ke korekci tělesných proporcí. V tomto případě se jedná především o plastickou a kosmetickou chirurgii, propojenou medikamentální léčbou.<sup>24</sup>

Je dobré připomenout, že každá úprava, zasahující do lidského těla, sebou nese mnoho rizik a někdy i komplikací. Je proto důležité, aby byl dotyčný poučen a seznámen se všemi možnými následky a zároveň přesvědčen, že tento proces podstupuje relativně dobrovolně. Jinak je tomu ovšem u kulturně podmíněných úprav těl, kde dotyčný podstupuje tento proces z jiných pohnutek.

---

[http://www.darkart.cz/?page\\_id=386](http://www.darkart.cz/?page_id=386)

<sup>23</sup> Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 20

<sup>24</sup> Srov. Fialová, Ludmila, *Body image jako součást sebepojetí člověka*, Praha: Karolinum 2001, str. 210

### 3 Tetování

Jedním z konkrétních projevů úprav lidského těla, který je přítomen téměř ve všech oblastech světa, je nepochybně i tetování. Jak už bylo v úvodu řečeno, jedná se o oblast, která je pro zkoumání dostatečně široká a pro další podrobnější funkcionální rozpracování nejvhodnější. Vždyť „*málokteré zdobení nebo módní trend je tak rozporuplný, aby na jedné straně vzbuzoval bezmezné nadšení a na straně druhé znechucený odpor. Tato pradávna forma úpravy těla, zvláštní fyzická mutilace, má v sobě stále něco mysteriózního, něco, co stojí proti onomu běžnému stavu a dokonalému přírodnímu výtvoru, jakým člověk je.*“<sup>25</sup>

Slovo tetování je možné odvozovat od více původních slov. Prvním slovem bylo tahitské „*tatau*“, které znamenalo „označovat“, druhým samojské „*tautau*“, tedy „kreslit“ a třetím malajské „*tatu*“, což označovalo „ránu“. Díky zámořským objevitelům, kteří se dostali do styku s domorodým obyvatelstvem, se tak zmiňovaná slova stala základem pro nynější výrazy ve všech světových jazycích.<sup>26</sup> Souhrn všech vyjmenovaných slov jednoznačně vystihuje podstatu tohoto zdobení a jejich propojení může už teď naznačit část z více funkcí, které tetování doprovází.

Po praktické stránce je tetování definováno jako zdobení lidské kůže vnášením barvy do hloubky kůže, a to vpichem nebo řezy. Princip tatuáže či tetováže neboli tetování spočívá v tom, že se do hlubokého vpichu v kůži nanese zrnka tmavého pigmentu (tuš, různá barviva), která se tam mohou opouzdřit. Původní černá barva prosvítá na povrchu kůže jako modrá a takové tetování je trvalé. Pokud se však používají barvy, které nejsou stálé, může tetování po čase vymizet.<sup>27</sup> Jinou definici nabízí Encyclopædia Britannica: „*Tetování, permanentní značení, nebo vzorování těla vpravením pigmentu do kůže skrze trhliny. Někdy je tento termín volně užíván i při skarifikaci.*“<sup>28</sup>

---

<sup>25</sup> Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 9

<sup>26</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 27

<sup>27</sup> Srov. Autorský kolektiv za vedení RNDr. Josefa Wolfa, CSc., *ABC Člověka*, Praha: Orbis, 1977, str. 346

<sup>28</sup> Srov. Tatro, *Encyclopædia Britannica*, (online), cit. 18. 5. 2011, dostupný z WWW: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/584263/tattoo>  
Skarifikace – typ tělesné dekorace zahrnující vytvoření stoupajících jizev (koloidní jizvy) v dekorativní vzory.



Dějiny tohoto jevu lze pozorovat jako „*sled plný pozměněných významů, rozličných technik a také odlišného společenského nazírání*“.<sup>29</sup> Toto zdobení lidské tkáně překonalo v toku dějin mnoho významných změn. V souvislosti s objevováním nových světů, symboly znázorněné na tělech obyvatel přírodních společenstev transformovaly v ozdobné obrázky, jako znaky příslušnosti k určité vrstvě či subkultuře, kde určitým způsobem dopomáhají k utváření vlastní identity jedince. Tento fenomén upravování kůže se vyskytuje téměř všude – jak v tradičních, tak i v přírodních společenstvích, ale zároveň i v prostředí moderním a racionálním.<sup>30</sup>

Za zmínku stojí i různorodost způsobů tetování a použitých prostředků či variabilita samotných vyobrazených motivů, a to v závislosti na oblasti, kde je prováděno. Kromě zmiňované variability je dobré alespoň krátce představit důvody, které vedou člověka nechat si svou kůži tetovat. Zde se opět potvrzuje fakt, že záleží na kulturním kontextu daného společenství, protože i tady důvody vedoucí k rozhodnutí - proč se nechat tetovat, doprovází z velké části určitá funkčnost. Důvod vytetovat si obrazec znázorňující lebku bude tak pro člena dajaských divochů z Bornea<sup>31</sup> zcela určitě jiný, nežli například pro obyvatele střední Evropy, ačkoliv by se jednalo o stejný motiv.

Radek Fiksa v knize „*Tetování*“ jmenuje pro ilustraci alespoň pár těch nejzásadnějších důvodů k tetování v soudobé společnosti: „*Někteří se chtějí pouze odlišit od konzumní společnosti, jiní kopírují svůj hudební, filmový, sportovní či jiný idol, další za pomoci tetování vyjadřují sounáležitost s nějakým subkulturním společenstvím. Mnohým se tetování prostě jenom líbí. Nelze opomenout ty, kteří si nechávají vytetovat něco, co jim bude připomínat důležitou událost – například datum svatby, portrét narozeného dítěte apod.*“<sup>32</sup> Ke svému názoru poté dodává, že důvodů a příčin se však najde určitě mnohem víc.

---

Srov. Cicatrization, *Encyclopædia Britannica*, (online), cit. 18. 5. 2011, dostupný z WWW: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/117550/cicatrization>

<sup>29</sup> Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 10

<sup>30</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 12

<sup>31</sup> Dajakové z Bornea – souhrnný název pro desítky kmenů původních obyvatel oblasti tropických pralesů, kteří se tetovali ve velké míře a praktikovali lov lebek a exokanibalismus (pojidání příslušníků cizích kmenů)

Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str.135

<sup>32</sup> Fiksa, Radek, *Tetování*, Žďár nad Sázavou: Sowulo Press, 2009, str. 23

### 3.1 Funkcionální analýza tetování

„Každému, kdo se o tetování zajímá a alespoň trochu o něm přemýšlí, je zjevné, že tyto permanentní zákroky vlastně nejsou jen pouhým zdobením. Tatuáže, obrazce na kůži, mají širokou varietu významů, které se měnily v čase, prostoru a také s osobností nositelů samých.“<sup>33</sup> Proč se nechal tetovat člověk v době minulé a jaké důvody má k tomu člověk z „dnešního světa“? Jakou funkci sebou tato značka na lidské kůži nese? Jde vyloženě o jednu funkci, nebo se zde funkce mohou mísit, vzájemně doplňovat či dokonce naopak – vzájemně vylučovat?

Je mnoho otázek, které tazatele napadnou, když se začne zabývat funkčností fenoménu, jakým je tetování, neboť „soubor těchto významů je takřka nekonečný a souhrnně nepostižitelný, což dokazují konkrétní příklady z etnografie a historie tetování.“<sup>34</sup> S ohledem na mnohovýznamovost tetování bude patřičné systematizovat jednotlivé funkce do skupin a podrobněji se jim v samostatných oddílech věnovat.

S pomocí knihy Martina Rychlíka „*Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*“ lze tedy funkce, které tetování doprovází, rozdělit následovně:

- 1.) rituální
- 2.) magicko - náboženská
- 3.) léčebně-preventivní
- 4.) komunikační a identifikační
- 5.) sociálně - skupinová
- 6.) statutárně - hierarchická
- 7.) individualizační
- 8.) estetická, dekorativní a erotická

---

<sup>33</sup> Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 40

<sup>34</sup> Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 40

### **3.1.1 Funkce rituální**

Pro snadnější porozumění této funkci je dobré vysvětlit hned v úvodu, co vlastně rituál znamená. Pojem rituál, též ritus, je velmi blízký pojmům obřad nebo ceremoniál, tedy označení výrazného individuálního nebo kolektivního způsobu chování, který je standardizován (založen na vnucených nebo tradičních pravidlech). Vzniká jako reakce jednajících osob na situace rozhodování nebo strachu, přičemž funguje jako stabilizátor chování, díky své identické opakovatelnosti. Je nástrojem, pomocí něhož dané společenství udržuje a upevňuje své normativní uspořádání a organizaci.<sup>35</sup>

Nový oděv, pomalování těla barvami nebo hlinkou, vyražení zubu, pomazání krví, změna jména či právě skarifikace a tetování jsou obvyklé symboly doprovázející jistý druh rituálu, tzv. iniciačního, nejvíce praktikovaného v preliterárních či kmenových společenstvech.<sup>36</sup> Při těchto iniciačních<sup>37</sup> úkonech, kdy se jedinec stává právoplatným členem společenství, je jeho tělo „opatřeno“ různými prvky, které mu mají pomoci usnadnit přechod z jednoho stavu do jiného (pověštinou kvalitativně lepšího): „*Důležitou součástí takových přechodových rituálů bývá především obřadné provedení, tradicí daná sekvence úkonů a mnohdy právě velmi bolestná, doslova trvalá památka na skutečný rituál.*“<sup>38</sup>

Tyto bolestivé úkony jsou prováděny ze dvou důvodů. Prvním z nich je začlenění se do společenství, neboť každý stávající člen si prošel tímto procesem: „*Pro domorodé obyvatele Pacifických ostrovů doby před kolonizací bylo tetování, ač bolestivý akt, pro obě pohlaví symbolem plné sounáležitosti se společností.*“<sup>39</sup> Pokud však jedinec nepodstoupí rituál, nebo nebude odolný vůči prováděným úkonům, pro společenství to bude znamenat, že je slabý a nehodný stát se jeho členem. Je možné, že tento jedinec

---

<sup>35</sup> Vodáková, Alena, redig., *Sociologické pojmosloví (Sociální a kulturní antropologie)*, Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1994, str. 126

<sup>36</sup> Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 41

<sup>37</sup> **Iniciace** – rituál přechodu, který souvisí se změnou stavu v životě jednotlivců a celých skupin. Rituály související s narozením, manželstvím a smrtí jsou typické příklady těchto rituálů. Termín přechodový rituál (rites de passage) zavedl Arnold van Gennep (antropolog, etnolog, religionista), který zahrnul do této oblasti, mimo výše zmiňované, např. i sezonní slavnosti, územní rituály, poutě, vše, co vykazuje trojfázový model - odloučení či oddělení, pomezí a přijetí či opětovné začlenění.

Srov. Bowie, Fiona, *Antropologie náboženství*, Praha: Portál, s.r.o., 2008, str. 156

<sup>38</sup> Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 41

<sup>39</sup> Spennemann, Dirk HR, *Tetování na Marshallových ostrovech*, Žďár nad Sázavou: Sowulo Press, 2007, str. 2

bude vyloučen nejen ze širšího okruhu, ale bude zatracen i vlastním příbuzenstvím. Druhý důvod je pak spojen s vlastním (osobním) uspokojením, že po psychické i fyzické stránce je zcela připraven a může nabýt lepšího statusu ve společnosti.

Martin Rychlík v jedné z pasáží své knihy, kde popisuje techniku blízkou tetování u Afričanů (kvůli tmavé pleti klasickému tetování moc neholdují), používá k objasnění tohoto důvodu příkladu z práce „*Psychologie osobnosti tetovaného s důrazem na motivaci*“ od Barbory Grögerové, kde autorka popisuje tuto netradiční tetovací techniku: „*V Africe existuje také zvláštní technika úmyslného znečištění rány, v důsledku čehož dochází k jakési řízené infekci a rozmnožení specifického druhu bakterií způsobujících plastické poškození kůže uměle uspořádané do složitých ornamentů.*“<sup>40</sup> Zároveň dodává, že tyto vzory mívají kmenový, sexuální, nebo iniciační význam a obecně zdůrazňují právě odolnost a odvahu vlastního ega.<sup>41</sup>

S postupem času však toto rituální zdobení pomalu pozbývá svoji funkčnosti. Původní společenství, která jsou téměř dennodenně v kontaktu s „cizími“ (misionáři, badatelé, turisté,...), již nepohlížejí na tuto funkci vyloženě ze statutu rituálního. Claude Lévi-Strauss<sup>42</sup> při svém badatelském pobytu v Nalike, která je hlavní osadou kaďuvejského<sup>43</sup> území, popsal původně iniciační zdobení spíše už jako snahu „udělat dojem“ na nově příchozího: „*Během našeho pobytu oslavovala se dospělost jedné dívky, bydlící v jiné chýši. Nejprve ji oblékly podle staré módy: bavlněné šaty byly nahrazeny čtvercovým kusem látky ovinutým v podpaží kolem těla. Ramena, paže a obličej ji pomalovali bohatými kresbami a na krk ji navlékly všechny náhrdelníky, které byly k dispozici. To všechno ostatně nebylo možné ani tak hold starým zvykům jako spíše projev snahy udělat na nás dojem.*“<sup>44</sup>

---

<sup>40</sup> Grögerová, Barbora, *Psychologie tetovaného s důrazem na motivaci*, Praha: FF UK, 1997, str. 11  
Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 191

<sup>41</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 191

<sup>42</sup> Claude Lévi-Strauss – francouzský univerzitní profesor, popřední světový etnolog. Jeho terénní i teoretické práce jsou vysoce oceňovány.

Lévi-Strauss, Claude, *Smutné tropy*, Praha: Odeon, 1966, str. 5

<sup>43</sup> Kaďuvejové – (francouzsky „*Caduveo*“, indiánsky „*Kađuö*“ z pův. slova „*Cadiguegodi*“), výraz označující kmen brazilských Indiánů, sídlících v nížinách Mato Grossa mezi řekou Paraguay a pohořími Serra Bodequena a Serra dos Gaviaos

Lévi-Strauss, Claude, *Smutné tropy*, Praha: Odeon, 1966, str. 118

Lusofonia aberta (online), cit. 27. 5. 2011, dostupný z WWW:

<http://www.lusofonia.cuni.cz/indiani.htm>

<sup>44</sup> Lévi-Strauss, Claude, *Smutné tropy*, Praha: Odeon, 1966, str. 120

### 3.1.2 Funkce magicko - náboženská

Třebaže je podle tradic a intuice člověk „složen“ ze dvou částí, z části psychické a fyzické, „*tělesno od duševna člověka nelze oddělovat. Vzájemně se podmiňují a ovlivňují a není je proto možné dualisticky rozdělit na dvě nezávislé substance, které mohou být formovány, utvářeny a vychovávány odděleně.*“<sup>45</sup> Vlivem filozofických směrů (především Husserlovy fenomenologie a existenciální filozofie), psychologie a dalších věd,<sup>46</sup> je v dnešní racionální době důležité nahlížet na člověka jako na komplex a všechny jeho projevy vnímat jako jeho součást.

Většina z primitivních národů však pohlížela na tento duševně - tělesný celek zcela jinak. „*Předností takzvaných primitivních národů byla a ve své podstatě stále je, jejich snaha o spojení „těla a duše“: Dle jejich představ je duše pouze jakýmsi „návštěvníkem“ a tak je s ní i zapotřebí jednat.*“<sup>47</sup> Podle těchto národů jde tedy o dvě samostatné části a je potřeba k nim takto i přistupovat. Pokud je nutno ochránit tělo, nesmí se opomíjet ani složka duševní, která je stejně tak náchylná k „nemocem či zraněním“.

Jedním z mnoha prvků, které mají právě tyto schopnosti dotyčného ochraňovat - od nemocí, jakési „zlé síly“ či zranění, jsou ornamentální tatuáže a jiné mutilace. Tyto tělesné úpravy jsou v mnoha oblastech dokonce označovány i jako amulet<sup>48</sup>, ačkoliv v jeho ne doslovném smyslu. Rychlík k zmiňované ochranné funkci (ve své knize, v části o asijské Barmě) cituje úryvek z diplomové práce Marcely Blatové „*Chování člověka a jeho odraz ve zdobení lidského těla tetováním*“: „*V Barmě si muži tetovali velice rozsáhlé vzory složené z figur ptáků, savců a ryb, kterých bylo velké množství – často i tři sta a prostor mezi nimi byl vyplněn ornamenty. Nejoblíbenější zvířata byli tygři, muži věřili, že získají skrze ně velkou sílu a statečnost. Tetování mělo také svého nositele ochránit před neštěstím.*“<sup>49</sup>

<sup>45</sup> Fialová, Ludmila, *Body image jako součást sebepojetí člověka*, Praha: Karolinum, 2001, str. 15

<sup>46</sup> Srov. Fialová, Ludmila, *Body image jako součást sebepojetí člověka*, Praha: Karolinum, 2001, str. 14

<sup>47</sup> Fiksa, Radek, *Tetování, Žďár nad Sázavou*: Sowulo Press, 2005, str. 9

<sup>48</sup> **Amulet** – označení (okrasného) předmětu, který nosí jedinec zavěšený na těle za účelem magické ochrany

Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 282

<sup>49</sup> Blatová, Marcela, *Chování člověka a jeho odraz ve zdobení lidského těla tetováním*, Praha, 1995, kap. 2.1.7.

Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 144

Zvířecí motivy měly kromě ochranné funkce propůjčit svému nositeli i sílu a zvláštní schopnosti. „*Například indiáni Matesové ze severovýchodního Peru věřili, že podobá-li se člověk jaguárovi, získá veškerou jeho sílu a lovecké dovednosti – proto si všichni dospělí příslušníci kmene zdobili obličej tetováním, které má jaguáří tlamu napodobit.*“<sup>50</sup>

K funkci ochranné a preventivní se v mnoha případech přidala i již jmenovaná funkce rituální: „*Lidé jednotlivých kmenů věřili jednak v ochrannou funkci tetování a zároveň také v další význam rituálního tetování – krev, která vytékala z ran, které tetováním vznikaly, ubírala sílu démonům, kteří ovládli duši.*“<sup>51</sup>

Tetování bylo ve většině kultur považováno i za určitou „spojku“ mezi člověkem a nadpozemskou silou, tedy božstvím. Obrazce, které v mnoha případech znázorňovaly samotné bohy, měly zajistit jejich náklonnost nejen k nim samotným, ale například též k jejich vypěstované úrodě a ochránit ji před nepříznivým počasím či škůdci. Tetovat se však nemohl nechat kdokoliv a v jakékoliv době. Tomuto procesu vždy předcházela určitý obřad, který byl mnohdy spojen s obětováním (nevylučuje se lidská oběť), a až ten měl zajistit „svolení“ bohů k této činnosti. Na Marshallových ostrovech domorodé obyvatelstvo věřilo, že pokud by se tento obřad neprovedl, nebo by se nechal tetovat někdo dřív, nežli se objeví božské znamení (muselo to být znamení příznivé), vystaví dotyčný sebe i ostatní velkému nebezpečí. Hrozbou, která by v tomto případě postihla celou oblast a měla katastrofální dopad na samotnou existenci domorodých obyvatelů, by byla například ničivá vlna.<sup>52</sup>

Dalším národem, který věřil v sílu obrazců znázorňující bohy (mnohdy v podobě zvířat), byli i Aztékové žijící ve Střední Americe. Avšak s pokročilou dobou a postupným osídlováním, do té doby tzv. „Nového světa“, se magická funkce tetování téměř vytratila. „Díky“ conquistadorům<sup>53</sup> bylo původní tetování s magicko-náboženským podtextem téměř vymíceno, neboť zmiňované obrazce vnímali dobyvatelé jako něco barbarského, do jisté míry ohrožujícího. „*Pro věřící křesťany byly vytetované obrázky na tělech zobrazením d'áblovým. Stylizovaní krokodýlové, hadi či*

---

<sup>50</sup> Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 47 - 48

<sup>51</sup> Fiksa, Radek, *Tetování*, Žďár nad Sázavou: Sowulo Press, 2005, str. 9

<sup>52</sup> Srov. Spennemann, Dirk HR, *Tetování na Marshallových ostrovech*, Žďár nad Sázavou: Sowulo Press, 2007, str. 119

<sup>53</sup> Conquistador – dobyvatel a podmanitel zámořských říší  
Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 285

žáby se stávali v jejich očích demony, pekelnými monstry a pohanskými modlami.“<sup>54</sup> Pro samotné křesťany však nebylo tetování ze začátku zcela nepřijatelné. Mnoho prvních křesťanů se dokonce nechávalo tetovat, avšak až v souvislosti s pozdějším biblickým výkladem se tetování postupně zakázalo.

V dnešní době je magická funkce tetování, v souvislosti s klesající religiozitou, téměř nepřítomná.

### **3.1.3 Funkce léčebně - preventivní**

Tato funkce patří pravděpodobně k těm nejstarším, které tetování doprovází. Důkazy k tomuto tvrzení lze najít na těle mumie, familiérně přezdívané „Ötzi“, která byla nalezena roku 1991 v Alpském pohoří. Jedná se zároveň o nejstarší nález tetovaného člověka vůbec. Na těle Ötziho byla nalezena mnohačetná tetování, především v oblasti kloubů a významných akupunkturálních bodů.<sup>55</sup> Tým, který zkoumal rozmístění této tatuáže, jednoznačně potvrdil, že se v tomto případě jednalo o léčebně-preventivní proceduru, která v sobě nesla známky magičnosti, neboť některá tetování měla ochraňovat dotyčného při práci. Z tvrzení o těchto léčebně - preventivních účincích se poté vyvodil názor, že tetování mohlo být našimi předky objeveno dokonce až jako druhotný výsledek těchto procedur.<sup>56</sup>

Kromě napichování tzv. akupunkturálních bodů využívali různá etnika tetování i k jiné, celkové léčbě. O tomto ozdravném procesu mluví Rychlík například v pasáži o severoamerických indiánech, konkrétně o kmenu Čipevajů, a cituje pasáž z knihy M.I.Hilgerové - „*Chippewa Child Life and Its Cultural Background*“: „*Tetování bylo užíváno jako zdraví léčící postup, užívaný v případech svalových bolestí, jako revmatismu, vymknutých kotníků nebo bolení zad.*“<sup>57</sup>

Léčby akupunkturálních bodů využívali i Inuité.<sup>58</sup> Svépomocně, nebo za účasti šamana prováděli tetování na určitých částech těla, neboť věřili, že jednotlivá místa na

---

<sup>54</sup> Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 179

<sup>55</sup> Srov.Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 49

<sup>56</sup> Srov.Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 50

<sup>57</sup> Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 173

Hilgerová, M.Inez, *Chippewa Child Life and Its Cultural Background*, Washington, 1951, str. 93

<sup>58</sup> Inuité („lidé“) - takto nazývali sami sebe domorodci v oblastech severovýchodní Sibiře, Aljašky, Kanady a Grónska. Dnes je rozšířen název Eskymák.

kůži jsou propojena s konkrétními orgány. Například k léčbě bolesti či vylepšení zraku sloužily vytetované linky přes víčka.<sup>59</sup>

Fiksa v knize „*Tetování*“ uvádí obdobný příklad k léčení určitých bodů a míst na těle pomocí vytetované značky: „*Berberové používají vytetované kříže na spáncích a čele proti bolestem hlavy. Na další zdravotní nepříjemnosti si nechávají tetovat jiné obrazce – obdélníky, čtverce, apod. Kruhem se například označí postižené místo a tím se nemoc nemůže rozšířit dále. Kříž například zajišťuje přerušování nemoci. Muži a ženy si tetovali kroužky do koutků úst a na paže pro ochranu před duchy způsobující infekční nemoci.*“<sup>60</sup>

U tetování, které bylo provedeno z léčebných důvodů, byly mnohdy do ran kromě barviva vkládány i léčivé byliny. Ty měly za účinek zmírnit zánět, bolest či dokonce vyléčit dotyčného pomocí takto provedené tatuáže či skarifikace. Takový léčivý „zákrok“ lze najít například u Tibetanů.

Funkce, které doprovází tetování, se často míchají a někdy je těžko rozeznat z jakých důvodů byly jednotlivé tatuáže prováděny. Etnografickým příkladem, kde není zcela jasné, která z funkcí hraje primární roli, je i tetování novorozenců u Jorubů, kteří záhy po narození zemřeli. V zemi s vysokou dětskou mortalitou se taková miminka nazývají abiku – doslovně „ti, kteří se narodili, aby zemřeli“. Tyto děti byly označeny v oblasti ramene třemi čarami, aby jim byla při eventuálním znovuzrození věnována příkladná péče.<sup>61</sup> Dalo by se tvrdit, že jde o funkci preventivní, kdy se snaží příbuzní mrtvého dítěte předejít stejnému stavu, který by teoreticky mohl nastat. Avšak do povědomí se zde dostává i funkce náboženská (možná magická).

### **3.1.4 Funkce komunikační a identifikační**

Tetování je do velké míry osobní záležitostí. Pokud se dotyčný rozhodne pro tetování, musí počítat s tím, že motiv, který bude zdobit jeho tělo nejspíš natrvalo, bude mít nějakou sdělovací hodnotu. Vyryté obrazce na kůži totiž fungují jako svébytný

---

Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 160

<sup>59</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 163 - 164

<sup>60</sup> Fiksa, Radek, *Tetování*, Žďár nad Sázavou: Sowulo Press, 2005, str. 13

<sup>61</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 196



komunikační nástroj a prostředek nonverbálního sdělení, který mnohdy prozradí o jeho majiteli víc, nežli by sám chtěl.<sup>62</sup>

Motivy tetování se liší v souvislosti s tím, zda tetovanou osobou je muž nebo žena a samozřejmě v závislosti na kulturním kontextu. Obecně, ženy volí tetování menších rozměrů a tvary či motivy jsou jemnější, decentnější. U mužů je tomu naopak - volí větší tetování, kontrastnějších tvarů a „divočejších“ výjevů, neboť světu potřebují ukázat svojí „mužnost“. Leckdy mnohé o nositeli napoví i umístění tetování, které se stejně tak liší u obou pohlaví. Ženy volí partie, které se dají lehce zakrýt, a tak se ozdoba stává více soukromou záležitostí (jedná se zde spíše o šperk či doplněk), kdežto muži se nechávají tetovat na dobře viditelných místech.<sup>63</sup> V mnoha případech se tomu tak děje proto, že chtějí dát jasně najevo svoje dominantnější postavení ve společnosti, nebo také větší odolnost vůči bolesti, a tím symbolicky dokázat ženě, že jsou tím nejvhodnějším partnerem pro soužití.

I u preliterárních etnik je tetování mnohdy spojeno právě s touto sdělovací funkcí. Tetováním tak dávají najevo svému okolí, kromě zmiňované mužské zdatnosti, i svou plodnost, válečnické nebo lovecké schopnosti, množství svedených žen či počet narozených dětí. Tak je tomu například i u žen z Jižní Ameriky. Pokud se jim narodil určitý počet dětí mužského pohlaví, směly se „ozdobit“ odpovídajícím množstvím podélných, souměrných jizev na nohou, které pak hrdě ukazovaly.<sup>64</sup>

U již zmiňovaných Dajaků z Bornea měla komunikační a identifikační funkce taktéž výsadní roli. Množství vytetovaných znaků i místo, kde byla tatuáž provedena, vypovídalo o dotyčné osobě a jejích zásluhách. Rychlík využívá článku Blanky Remešové – *„Mezi Dajaky na Borneu“* a cituje k tomu: *„Tetování rukou vypovídalo o muži statečném a úspěšném v boji, tedy o získání několika lidských hlav. Oproti tomu existoval také speciální znak, který se tetoval na zadní stranu krku. Tento obrazec – například u kmene Murut to byl čtverec- označoval muže zbabělého, který z boje utekl.“*<sup>65</sup>

Komunikační a identifikační funkce je však spojena i s dosti negativními konotacemi. Tetování je v tomto případě nedobrovolné a svému nositeli znesnadňuje

---

<sup>62</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 51

<sup>63</sup> Srov. Fiksa, Radek, *Tetování*, Žďár nad Sázavou: Sowulo Press, 2005, str. 22 - 23

<sup>64</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 54

<sup>65</sup> Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 136

Remešová, Blanka, *Mezi Dajaky na Borneu*, in *Magazín Koktejl*, únor 2000, č. 2

život. Řeč je o tzv. cejchování neboli značkování. V minulosti byly takto tetovány především osoby, které byly vyvrženy ze společnosti, a to z různých důvodů. Pověstí se jednalo o zločince či otroky, kteří vypálenou, vyřezanou či vytetovanou značkou nedobrovolně prokazovali příslušnost k méněcenné či opovržené skupině. Cejchování proběhlo vždy na dobře viditelném místě „méněcenného“ z důvodu okamžitého rozlišení.

V historii lze najít příklady negativního identifikačního označení téměř všude. Například ve starobylém meziříčí Eufratu a Tigridu byli otroci cejchováni kvůli tomu, aby bylo jasně viditelné, kterému pánovi patří. Nebylo výjimkou, že dotyčnému vytetovali nějaké jméno či zkratku jména, aby se předešlo např. „krádeži“ otroků či jejich uprchnutí.<sup>66</sup>

Podobný identifikační význam se zachoval i v době novější, konkrétně v pozdním středověku, ale i novověku, kdy byli arcizločinci značeni liliovým květem na rameni (fleur – de - lis). Takto označenou zločinkyni lze najít i v románu od Alexandra Dumase „*Tři mušketýři*“, kde je dotyčnou hraběnka de la Fére – Mylady de Winter.<sup>67</sup>

V pozdější době, především na britských ostrovech nebo v amerických koloniích, bylo v „oblíbě“ značkovat například i zloděje, tuláky, rváče, sluhy, rouhače nebo vrahy příslušným označením, konkrétně určitým písmenem (např. H jako „Harsey“ - kacír, M jako „Manslaughter“ – vrah, B jako „Blasphemy“ – rouhač).<sup>68</sup>

Dalším, nechvalně proslulým obdobím, kdy byla identifikace prováděna za pomoci tetování a vypalování, byla druhá světová válka. Vězni nacistických a komunistických koncentračních táborů byli kvůli rozlišení označováni číslem, povětšinou na ruce. Jména v té době, na tom místě ztratila svoji funkčnost a nahradily je pouhé číselné kombinace. I v dnešní době se diskutuje o podobném označení, ačkoliv je tento postup spojován s neuvěřitelnou hrůzou. V reálu by se jednalo o osobní kódy, pomocí kterých by bylo možno člověka rychleji identifikovat.

V neposlední řadě je nutno zmínit i funkci šifrovací, kdy vytetované či namalované znaky sloužily jako vzkaz.

---

<sup>66</sup> Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 52

<sup>67</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 52

<sup>68</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 52

### 3.1.5 Funkce sociálně - skupinová

Význam této funkce úzce souvisí s výše jmenovanou identifikační funkcí a do velké míry na ni navazuje i funkce statutárně - hierarchická. Za pomoci různých znaků (viditelných nebo skrytých), lze člověka zařadit do určité komunity, popřípadě určit i roli, kterou v ní zastává.

Tetování je v tomto případě prováděno na dobře viditelném místě, aby byla příslušnost k dané skupině lehce prokazatelná. Jak uvádí Rychlík, i první křesťané byli označeni křížkem (či jiným náboženským symbolem), což jasně vypovídalo o jejich příslušnosti k náboženství. Toto značení, ačkoliv jím bylo později opovrhováno a mnozí jej zatracovali (jak už bylo zmíněno - tetování bylo považované za něco barbarského, démonického apod.), však dodnes přetrvávalo například u křesťanské minority v Egyptě<sup>69</sup>, nebo u balkánských žen (tetované jsou všechny ženy, bez výjimky, povětšinou na horní části prsou, dlaních a loktech – jde o tradiční druh úpravy zevnějšku v této lokalitě).<sup>70</sup>

Každá komunita má svoje specifické znaky, které se projevují i v tetování. Například pro přívržence tzv. „*skinheads*“ je typickým tetováním malý křížek na čele<sup>71</sup> (tetování se však z oblasti čela přesouvá v současné době na méně viditelná místa – např. prsty, neboť členové této komunity mají kvůli tomuto viditelnému označení mnohdy velké problémy, například jsou diskriminováni při hledání zaměstnání). Je zajímavé sledovat paralelu v motivu tetování v tomto a v religiózním pojetí. Kříž jako charakteristický symbol křesťanství, který představuje mučednictví (Ježíš Kristus bere na svá ramena břemeno – bolest, utrpení i smrt) a na první pohled úplně odlišné pojetí kříže právě u komunity „*skinheads*“. Ve druhém jmenovaném však kupodivu jde o téměř totožné pojetí, neboť ve většině případů (záleží ovšem na konkrétní odnoži skinheadské subkultury, která v historickém sledu měnila nejen své názory a postoje, ale například i celkový vzhled členů) kříž znázorňuje pevnou vůli - jít si tvrdě za svým cílem, ačkoliv to přináší různé oběti.<sup>72</sup>

---

<sup>69</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 54

<sup>70</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 210 - 211

<sup>71</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 54

<sup>72</sup> Srov. TETOVÁNÍ, SKINHEADS.name (online), 21. 6. 2011, dostupný z WWW: <http://skinhead.name/kultura/tetovani/>

Podle typu tetování lze poznat i přívržence jednotlivých sportovních klubů, motorkářských skupin, hudebních skupin apod., kteří stejných značek užívají i na jiných věcech než na vlastní kůži, například na oblečení, špercích či transparentech.

Dalším příkladem, kdy je tetování dané a je specifické natolik, že slouží i jako identifikace dotyčného a dopomáhá k určení totožnosti, je tatuáž mafiánských gangů, vězňů, trestanců, zajatců, provinilců proti zákonům, ale i příslušníků armády. Rychlík na toto téma cituje z článku „*Něco o tetování*“ od doktora Malého: „*Tetování má podle mého názoru velkou důležitost a praktický význam pro krim. potřeby našich bezpečnostních orgánů, protože je jedním z velmi bezpečných prostředků ke zjištění totožnosti. Často jsou tatuáže velmi podrobné, nápisy v nich uvádějí buď úplné jméno, nebo alespoň jeho počáteční písmena, mnohdy jest v tetování proveden nějaký obrázek, který má vztah k zaměstnání nebo k některému rušnému období tetovaného. Často nacházíme vytetované číslo pluku, případně vojenského útvaru, u něhož tetovaný sloužil, zároveň s letopočtem, takže se dá v tatuáži mnohdy číst jako v otevřené knize.*“<sup>73</sup>

Početnou tetovanou komunitou jsou dozajista i námořníci, kteří si tetování zprvu přiváželi jako památku na místa, která navštívili. Z pouhého suvenýru se však stala tradice, neboť tetování bylo postupem času „povýšeno“ na statut ochranný či sdělovací. Jednotlivé motivy měly konkrétní vypovídací hodnotu a jejich nositel, pokud se chtěl konkrétním symbolem pochlubit, musel dosáhnout určitých cílů. Mnohdy bylo cílem překonání velkých vzdáleností či úspěšné doplutí na určené místo, kde si pak členové posádky mohli nechat vytetovat specifický místní symbol (sloužilo to jako pomyslná forma odměny, nebo jako prevence a ochrana pro další cesty). I u námořníků mělo tetování zároveň identifikační funkci. Pokud by přišel tetovaný o život, jeho rodina by mohla rychleji rozpoznat jeho tělo a vystrojit mu řádný pohřeb. Námořníci si povětšinou nechávali tetovat humorné, lechtivé, ale často i obscénní motivy, nápisy a hesla, a to po celém těle, nevyjímaje intimních partií, které jasně prokazovaly jejich příslušnost k této „vodní“ komunitě. Kromě jiného se námořníci zasloužili i o rozšíření tohoto způsobu upravování těla po celém širokém světě.<sup>74</sup>

---

<sup>73</sup> cit. dle Kostecká, Jana, *Tetování- historie a současnost*, in Neon duben 2000, č. 4, str. 61

Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 222

<sup>74</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 232

Jinou tradiční a vlivnou komunitou tetovaných byla také i skupina kolosálně obarvených varietních umělců, cirkusáků, bavičů či exhibicionistů,<sup>75</sup> kteří za peníze vystavovali svoje tělo pod cirkusovým šapitó či na různých veřejných akcích, jako zpestření programu. Jelikož šlo v té době o něco nového a nepoznaného, mělo tetování velký úspěch. Kromě toho, že se o něm mluvilo a psalo (cirkusákům tak přibývalo obecenstvo, neboť jejich představení navštěvovali pak i cizinci), nechávaly se dotisknout či namalovat i obrázky tetovaných, které šly lehce zpeněžit. K potulným tetovaným umělcům (často tetovaným tzv. „od hlavy k patě“) se často přidávali i amatérští tetovači s příslibem dobrého výdělku, protože poptávka po upravování těla tetováním začala s příchodem cirkusáků neuvěřitelně stoupat.

Dnes, díky dostupnosti mnoha profesionálních (samozřejmě i amatérských) tetovacích studií, je lehce přístupné komukoliv ozdobit své tělo motivem, který by byl příznačný pro určitou komunitu. Je proto stále těžší na první pohled (a bez dalšího zkoumání) odhalit, zda se jedná o příslušníka určité komunity.

### **3.1.6 Funkce statutárně - hierarchická**

Tato funkce zastává rozlišovací roli ve společnosti. Podle druhu či četnosti tatutáže lze zjistit společenský status člověka, jeho věkové zařazení či stupeň jeho postavení v tajných společenstvech.<sup>76</sup>

Národ Mbayá-Guaicurú, jehož posledními reprezentanty jsou již zmiňovaní Kađuvejové, byl rozdělován na tři hlavní kasty, které se dále podrobněji větvily. Každý člen v kastě byl označen, aby bylo okamžitě zřetelné, jaký společenský status zastává. „Šlechtici si malovali těla pomocí patron nebo se tetovali – malby a tetování byly zevním znakem jejich urozenosti a plnily stejnou funkci jako erby. Z obličejů si vytrhávali všechny chloupky, včetně obočí a řas, a Evropany s obrostlými očima označovali s odporem jako „bratry pštrosa“.“<sup>77</sup> Tetováním a malováním si zdobili jen čelo, neboť tetování celého obličejů bylo příznačné pouze pro prostý lid. Malby a tatuáže zároveň rozlišovaly i věkové rozhraní mezi kađuvejskými ženami. Pouze mladé

---

<sup>75</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 241

<sup>76</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 57

<sup>77</sup> Lévi-Strauss, Claude, *Smutné tropy*, Praha: Odeon, 1966, str. 123

ženy se zdobily arabeskami.<sup>78</sup> Mnoho misionářů zjišťovalo, z jakých jiných důvodů upravuje kaďuvejské obyvatelstvo svá těla. Upustili z původních domněnek, že je to kvůli maskování před nepřátelskými kmeny, když se od místních informátorů dozvěděli, že toto „zdobení“ je má rozlišovat od zvířat. Kaďuvejové takto dávají suverénně najevo svůj odpor k přírodě a veřejně ukazují, že patří k relativně „vyšší vrstvě“ – k té lidské. U žen se k tomuto pohrdání přidává ještě funkce esteticko – dekorativně - erotická. Takovéto upravování jím prý dodává půvab, jistou rozkošnost a v neposlední řadě i exotické vzezření.<sup>79</sup>

Jiný příklad popisuje ve své knize „*Tetování na marshalllových ostrovech*“ Dirk HR Spennemann. Domorodci, kromě toho, že se tetovali kvůli tomu, aby zabránili zestárnutí pokožky, upravovali ji i z jiných důvodů. Tetování sloužilo jako připomínka identity obyvatele Marshallových ostrovů, mělo dekorativní a umělecký záměr a reprezentovalo bohatství tetovaného (nedostatečně movitá osoba si tetování nemohla dovolit, nebo ji tetování provedla osoba blízká, většinou matka). Ten, kdo podstoupil bolestivé tetování, dokázal zároveň společnosti, že je hoden stát se jejím členem (zde se vyskytuje opět i funkce rituální a podtrhuje tak domněnku, že funkce se u tetování povětšinou mísí).<sup>80</sup> I místa, která byla tetovaná, napovídala mnohé o společenském postavení. „*Zatímco tetování hrudi, zad a ramen bylo mezi prostými lidmi běžné, tetování krku a hlavy bylo vyhrazeno mužům z náčelnických kruhů.*“<sup>81</sup> Náčelníci klanů z Marshallových ostrovů využívali tetování i jako politický a mocenský nástroj. Pokud zástupce jednotlivých klanů nesplnil úkol<sup>82</sup>, který mu byl stanoven, nebylo ani zbytku klanu povoleno své tělo tetovat.<sup>83</sup>

I složitost tetování napovídá mnohé o společenském statusu. Často platí, že čím je motiv tetování složitější a propracovanější, tím vyšší post jedinec v hierarchickém žebříčku zaujímá. Ostatní (samozřejmě musí být znalost specifického tetování

---

<sup>78</sup> *Arabesky* – klasický geometrický motiv, který si malovali a tetovali Kaďuvejové po obličejí a těle

<sup>79</sup> Srov. Lévi-Strauss, Claude, *Smutné tropy*, Praha: Odeon, 1966, str. 129

<sup>80</sup> Srov. Spennemann, Dirk HR, *Tetování na Marshallových ostrovech*, Žďár nad Sázavou: Sowulo Press, 2007, str. 116

<sup>81</sup> Spennemann, Dirk HR, *Tetování na Marshallových ostrovech*, Žďár nad Sázavou: Sowulo Press, 2007, str. 65

<sup>82</sup> Na Marshallových ostrovech běžel zástupce klanu s kokosovým ořechem po vytýčené dráze (čtvrť až půl míle dlouhé), kterou „lemovaly“ řady mužů s oštěpy, snažící se dotýcného pobodat. Pokud doběhl do konce, roztloukl ořech a pomocí vydlabané skořápky se mohl nechat tetovat.

Spennemann, Dirk HR, *Tetování na Marshallových ostrovech*, Žďár nad Sázavou: Sowulo Press, 2007, str. 100

<sup>83</sup> Srov. Spennemann, Dirk HR, *Tetování na Marshallových ostrovech*, Žďár nad Sázavou: Sowulo Press, 2007, str. 100

příznačného pro danou skupinu), pak jasně rozeznají, jaký post nositel tohoto tetování zastává.

Tetování má zvláštní postavení v rozlišování nejen sociálních, ale i rodinných vztahů u některých společenstev. Na Markézách byly dle etnografů vdané ženy značeny na pravé ruce a levé noze, kdežto družky většiny Inuitů měly tetovanou bradu a líce. Manželky japonských Ainů si zase postupně nechávaly rozšířit dětskou tatuáž kolem úst (jedná se o typické „ženské kníry“).<sup>84</sup>

Jak už bylo zmíněno u jiných funkcí doprovázejících tetování, je i funkce statutárně - hierarchická občas spojována s negativním významem. U již zmiňovaných Dajaků je symbolem mužství a společenského postavení mnohočetná tatuáž svalnatých paží, která je však zároveň důkazem toho, že se dotyčný stal zdatným zabijákem, tzv. lovcem lidských lebek. Podobné tetování je rozšířeno u mnoha přírodních národů a jeho existence doposud nevymizela.

I u tzv. civilizovaného světa lze obdobné „značkování“ najít a zcela zřetelně rozeznat. Rychlík ve své knize popisuje případ, kdy byl člen elitní americké jednotky „82“ odsouzen za vraždu pomocí tetování, které měl na těle. Tato tatuáž znázorňovala černou pavučinu, což mezi divizními skinheady značilo, že dotyčný zabil černocho.<sup>85</sup>

### **3.1.7 Funkce individualizační**

V neposlední řadě je potřeba zmínit i tuto funkci, neboť v dnešní době zastává docela zásadní roli při upravování těla, konkrétně i při tetování. Výše zmíněné funkce nejsou vždy podmínkou k pořízení tatuáže, ale tato funkce patří ke každému tetovanému. Tatuáž je jeho trvalou součástí a dotváří jeho osobnost.

U původního obyvatelstva Nového Zélandu sloužilo tetování jako výraz jedinečnosti, důstojnosti a vážnosti. Svého tetování si Maorové nesmírně vážili a cenili. Náčelníci dokonce využívali motivů při podpisu smluv ve shodě s vlastním tetováním a propůjčovali tak listinám atraktivitu a důležitost.<sup>86</sup> I u jiných národů lze najít podobné smýšlení, neboť tetování jim mělo nadosmrti připomínat příslušnost k danému národu, a

---

<sup>84</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 58

<sup>85</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 58 - 59

<sup>86</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 59

také jejich výjimečnost a jedinečnost. Lze to ovšem vyloučit u lidí, kterým bylo tetování provedené násilím a nedobrovolně (zmiňované cejchování - „značkování“).

I dnes je tetování jakousi známkou jedinečnosti, neboť tak jako neexistují na světě lidé se stejnými otisky prstů, neexistuje stejné tetování, ačkoliv ho provádí jeden tatér či tatérka. Mnoho z nich dokonce rezolutně odmítá provést stejné tetování u více osob. I podle tohoto rozhodnutí tatérů, vytvářet stále nová a neokoukaná tetování, se pozná kvalitní tetovací studio.

Tetování je osobní projev, módní záležitost, postoj a tetovaný jím dává najevo část svého „já“. „*Klasické osobní vzory se proto váží ke koníčkům, zájmům (hudba, sport, umění), přezdívkám, jménům idolů, přátel, žen, mužů, dětí, znamením zvěrokruhů, k členstvím v různých sociálních, etnických nebo profesních skupinách.*“<sup>87</sup>

Kromě motivů je pečlivě vybíráno i místo pro tatuáž. Povětšinou je tetování prováděno na místech viditelných, a proto lze tvrdit, že je podstata tetování sociální, neboť jedinec má potřebu ukazovat toto originální zdobení okolí.<sup>88</sup> Tetování, které se nachází na místě zakrytém, či intimním, však tento smysl nejspíš postrádá, a do popředí se dostává funkce, která nebyla dosud zmíněna – funkce erotická.

### **3.1.8 Funkce estetická, dekorativní a erotická**

Zevnějšek je pro člověka velmi důležitý. Zejména v dnešní době si lidé dávají mnohem víc záležet na „ozdobách“, které nosí a vzkazují tím něco okolí, ve kterém pobývají. Svým vzhledem člověk říká, jaký status ve společnosti zastává, jakým majetkem oplývá, co ho zajímá, ke které komunitě patří a mnoho jiného, jak již bylo zmíněno u ostatních funkcí.

Tetování je jednou z nejběžnějších forem, jak své tělo poupravit a dát mu do jisté míry estetičtější výraz, jak je u mnoha národů zvykem. Je tedy na místě připomenout, že ani funkce estetická nemá výsadní pozici a je propojená s funkcemi jinými. Rychlík v části, ve které píše o novozélandských Maurech, zmiňuje kromě viditelné estetické funkce tetování i funkce poznatelné jen při bližším zkoumání tohoto národa a jasně popisuje jejich provázanost na tetování zvaném „moko“<sup>89</sup>: „*Symbolický význam*

---

<sup>87</sup> Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 59

<sup>88</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 60

<sup>89</sup> Moko – maorský výraz pro spirálové tetování obličeje



*umístění obličejového tetování byl následující: vrchol čela znamenal hodnost, levá a pravá strana nad obočím pozici, levé a pravé znaky pod očima vyjadřovaly genealogii, obě lícní strany k uším značily manželství, prostor mezi nosem, obočím i ústy individualizoval a nahrazoval podpis, místo pod ušima sloužilo k vyjádření zaměstnání, oblast brady pak moc a sílu vedoucí ke krku naznačovaly sociální postavení při narození.“<sup>90</sup> Tetování u Maorů je proto přesně dané. Neexistuje tetování, které by bylo vytvořeno „jen tak“ a nemělo význam. Pro Maora je tetování tradiční způsob, jak upravit své tělo, aby se stalo dokonalým komunikačním nástrojem. Pro domorodé maorské mužské i ženské obyvatelstvo je možnost nechat tetovat své tělo poctou a zároveň je pro ně tatuáž důležitou doživotní „ozdobou“. Jak ženy, tak i muži tetují svá těla nejspíš kvůli větší atraktivitě pro opačné pohlaví. Muži dávají tetováním najevo statečnost a sílu, když vydrží mnohačetnou tatuáž (mnohdy byly tetováním pokryty celé nohy nebo paže, samozřejmostí pak bylo tetování obličej, zmiňované „moko“), kterou provází velká bolest způsobená tradičním tetovacím procesem. Pověštinou jde o vklepávání pigmentu hluboko do kůže pomocí kladívka a ostrého předmětu (dlátko, ostré škeble, kameny...). Velkou zvláštností, která se málokdy vyskytuje u jiných národů, je stejné tetování provedené u obou pohlaví. U některých žen bylo zpozorováno, že jejich tváře také zdobí „moko“. Lze zde mluvit o funkci zdobící, jak potvrzuje i píseň zpívaná ženám při tetování, avšak při další analýze se spíše jedná o eroticko - estetickou funkci:*

*„Lehni si dcero, ať ti pokreslí, vytetují bradu!*

*Aby, až přijdeš do cizího domu, neřekli: Odkud je tato ošklivá žena?*

*Lehni si dcero, ať ti pokreslí, vytetují bradu!*

*Aby ses hezkou, slušnou stala, aby až přijdeš na slavnost, neřekli: Odkud je tato žena s rudým pyskem?*

*Abychom tě udělaly půvabnou, pojd' tetovat se dej...Tvoje krása se spojí s okrasou!“<sup>91</sup>*

Tetování na Novém Zélandu mohli provádět pouze vybraní jedinci. Mnohdy se jednalo o otrocky, kterým samotným bylo tetování zapovězeno (zde jde opět o propojení

---

Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 10

<sup>90</sup> Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 107

<sup>91</sup> Kostka Neumann, Stanislav, *Dějiny ženy*, Praha, 1999, str. 146

funkcí - projevuje se i funkce statutárně - hierarchická, kde pouze vyšší vrstva může být tetována). Pokud otroci prokázali zručnost, mohli se stát svobodnými a byl jim přidělen dokonce status umělce.<sup>92</sup>

I mnoho jiných národů považuje tetování za důležitou součást lidského těla, které se tak pro ostatní členy má jevit jako více atraktivní. U konžského etnika Babwa se místa k tetování či jizvení vybírají právě kvůli tomu, aby byla co nejvíce vidět a dodala tak tělu větší erotickou atraktivitu. Za zmínku zde stojí i užívání výrazu „*lipomo limbesu*“, který v českém překladu znamená „tetování“, ale zároveň je i výrazem pro „krásu“.<sup>93</sup>

Mnohdy tetování dokonce nahrazuje oděv a zastřešuje nahotu. Čím složitější a větší je tatuáž, tím je pak člověk považován za více krásného, atraktivního a má větší šanci pro rychlejší sňatek. Kromě ženského obyvatelstva Kajanů na Borneu, které si nechávalo tetovat paže motivem připomínajícím krajkové rukavice, lze obdobné tetování najít například i u žen kmene Motů z Nové Guineji, které ke zmiňované tatuáži přidávají i tetování ňader. U mužského obyvatelstva Samoy je tetováním pokryta část od trupu ke kolenům a zdánlivě to vypadá jako tmavomodré kalhoty. I Markézané halí svá těla do mnohačetných tatuáží, které jim propůjčují jistou atraktivitu, dle daných zvyklostí.<sup>94</sup>

Považovat tetování za estetické či erotické má své opodstatnění. Tyto funkce jsou mnohdy považované za velice kooperující, neboť se říká „je milováno to, co je krásné“, jak tvrdí i Rychlík, když přebírá pasáž z článku P. Fuchse „*Člověk a tetování*“.<sup>95</sup> Je proto patrné, že účel tetování je hluboce esteticko - erotický: „*Postačí se jen podívat na záplavu intimních ozdob dámských pozadí, lýtek, ramen, bříšek, ňader či klínů. Ne jinak je tomu u mužských protějšků. Muži tak podtrhují tradičně vnímané rysy maskulinity, síly, dravosti nebo distance od zavedených norem. Tatuáž je zkrátka prostředkem, jak u žen zvýraznit jejich ženskost a u mužů jejich mužnost.*“<sup>96</sup>

---

<sup>92</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 109

<sup>93</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 196 - 197

<sup>94</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 45 a str. 125

<sup>95</sup> Srov. Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 46

Fuchs, P., *Člověk a tetování*, in *Věda a život*, Praha, 1911, str. 41 - 42

<sup>96</sup> Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 46

#### ***4 Zdobení lidského těla z hlediska funkce estetické a etické***

Co je krásné? Co je dobré? Co je pravdivé? To jsou otázky, které hýbou filosofickým světem po dlouhá staletí. Již v antice si tyto otázky pokládal i Platón, pro kterého byly ony zmiňované hodnoty třemi vrcholovými principy světa. Prostřednictvím svých textů se pak snažil dopátrat i jejich podstaty, konkrétně pak ve spisech: „*Hippias větší*“, „*Ión*“ a „*Faidros*“. Právě ve zmiňovaném dialogu „*Hippias větší*“, kde se do konfrontace dostává Sokrates (ten, který se zdánlivě nevědomky ptá, avšak posléze sám odkrývá pravdu) a samotný Hippias (vychloubačný sofista), však naráží na mnoho překážek. Krom toho, že nenalezne definici pro to, co je krása, nebo dle čeho usoudit, co je krásné, naráží i na vztah dobra a krásy. Nejen Platón, ale i mnoho jiných filosofů si pak začalo klást otázku: Jaký vztah k sobě navzájem zaujímají tyto dvě hodnoty? Stejnou otázku pak lze přetransformovat i u analýzy vztahu různých funkcí, které zasahují všechny předměty a dění, jak ve světě lidském či přírodním, nebo konkrétně pak i u analýzy vztahu funkcí estetické a etické.

V minulosti byl kladen velký důraz na to, aby byla právě složka estetická v harmonii s etickou, ať už se jednalo o jakoukoliv oblast lidského života. Umělecká díla měla působit vyváženě, ani jedna složka neměla převažovat nad druhou. Tato souhra měla přinášet jasný vzkaz, a to zapůsobit na diváka, nejlépe kladně, ale zároveň měla poskytnout i jakési morální poselství. Dokonce i u předmětů denní potřeby se prosazoval názor, že když má něco pěkný design, mělo by to prokazovat stejně dobrou službu, jednodušeji řečeno, mělo by to být dobré, užitečné či prospěšné. Tento názor byl vštěpován všem. Nijak jinak tomu není ani dnes, pomíneme-li moderní snahy oprostit se od jakýchkoliv jiných, než primárních funkcí, které mají předměty a díla přinášet. Ale je tomu skutečně tak? Existuje pravidlo, že to, co je krásné, je zároveň i dobré či pravdivé? Nebo se tady za pojem „krásné“ dostává něco zcela jiného a zmiňovaný vztah přestává platit?

Toto zkoumání lze aplikovat i na fenomén, jakým je zdobení těla. V předcházející kapitole, na konkrétním příkladu – tetování, kde byla provedena analýza jednotlivých funkcí, bylo na mnoha příkladech nastíněno možnosti kooperace mezi určitými funkcemi, které tato úprava pokožky sebou nese. Dalo by se říct, že ačkoliv každá z nich měla v určité příležitosti primární postavení, sekundovaly jí i funkce jiné. Jan

Mukařovský na podobné téma pojednává ve své stati „*Místo estetické funkce mezi ostatními*“ a předkládá stejné stanovisko, když tvrdí, že: „*Nejsou v lidském konání úseky, které by byly neodvolatelně a bytostně vyhrazeny jen té nebo oné funkci: vždy může procitnout kterákoli z funkcí, netoliko ta, kterou jednající subjekt svému úkonu nebo výtvoru přisuzuje; zpravidla pak je nikoli jen potenciálně, ale fakticky v činu nebo výtvoru přítomno funkcí několik, a mohou být mezi nimi i takové, na které jednající nebo tvořící nemyslíl nebo si jich ani nepřál. Žádná oblast lidského konání a lidské tvorby není omezena na funkci jedinou: vždy je funkcí víc, jsou mezi nimi napětí, spory a vyrovnání; jde-li pak o vytrvalý výtvor, mohou se jeho funkce proměňovat během času.*“<sup>97</sup>

Jelikož je zdobení lidského těla pojímáno jako kulturní jev, samozřejmostí je neopomínat kromě změn časových i daný kulturní kontext, který podmiňuje právě jakousi hierarchii funkcí doprovázející tento akt a funkce tak lze do jisté míry rozdělit na nadřazené a podřazené. Jak však lze určit tuto hierarchii a stanovit tak funkci nadřazenou a podřazenou? Mukařovský ve výše zmiňované stati k této problematice uvádí řešení: „*K podřízenostem a nadřízenostem funkcí dochází teprve v konkrétních případech, při jednotlivých úkonech, v jednotlivých výtvorech. Jsou ovšem i trvalejší hierarchizace funkcí, dobové, avšak i ty jsou proměnlivé, a tedy nepatří k samé podstatě. Právě fakt, že všechny funkce jsou potencionálně všudypřítomné, že každý akt je doprovázen celým shlukem funkcí, vede nás k závěru, že otázka zásadního vzájemného vztahu funkcí není otázka hierarchie, ale otázka jejich typologie, která by každé funkci vymezila místo sice vzhledem k ostatním, ale nikoli pod nimi nebo nad nimi, ale vzhledem k nim.*“<sup>98</sup> Vzhledem k výsledku jeho bádání tedy není dobré funkce hierarchizovat, nýbrž rozdělovat podle určité typologie, ke které se dopravuje pomocí dedukce, jak dále uvádí ve stati, kde zmiňovaným postupem má být dedukce z věci samotné, tedy ze stanoviska subjektu.<sup>99</sup>

Dle zmiňované typologie lze provést i analýzu u funkce estetické v souvislosti se zmiňovanými funkcemi, které byly objasněny na příkladu tetování. Jelikož se jedná o funkci, která je posuzována z velké části subjektivně, jak Mukařovský uvádí, je obtížně

---

<sup>97</sup> Mukařovský, Jan, *Studie z estetiky*, Praha: Odeon, 1966, str. 174

<sup>98</sup> Mukařovský, Jan, *Studie z estetiky*, Praha: Odeon, 1966, str. 176

<sup>99</sup> Stanovisko subjektu – funkce se zde jeví bez deformací, ve své plnosti. Pojímáme-li funkce jako způsobu sebeuplatnění subjektu vůči vnějšímu světu, vidíme je bez deformací, myslíme polyfunkcionalisticky, ve shodě se skutečným stavem věcí. Subjektem se zde myslí člověk, jako takový, nikoliv individuum.

Srov. Mukařovský, Jan, *Studie z estetiky*, Praha: Odeon, 1966, str.176 - 177

stanovit její přesnou pozici, jak bylo názorně vysvětleno na konkrétní maorské tatuáži „*moko*“. Funkce estetická zde byla propojena s jinými, které ve výsledku zaujímaly stejné postavení. Tedy i u tetování, u kterého bylo nejdříve příznačné používat přívlastku „zdobící“, se však při bližším zkoumání odhalila řada jiných funkcí. Nabízí se zde, že estetická funkce může s ostatními kooperovat, avšak na její nadřazenost či jedinečnost lze pohlížet pouze z pohledu subjektu, tedy člověka.

#### 4.1 Analýza vztahu funkce estetické a etické na fenoménu zdobení lidského těla

Je všeobecně zažito, že ženy se chtějí líbit a muži zapůsobit. Je to vlastně sociální interakce mezi sebou navzájem a s prostředím, ve kterém se nacházejí. Lidé k dosažení požadovaného stavu využívají různých variant – dočasných nebo trvalých, jak již bylo řečeno. Podstatnou otázkou tady je i to, zda toto zdobení těla je provázeno snahou uspokojit pouze potřeby jednotlivce, který pak tento „zdobící“ proces podstoupí, nebo se pod povrchem „krásného“ opět skrývá něco zcela jiného? Podle tvrzení, které bylo nabídnuto při analýze vztahů funkcí, není estetická složka jediným činitelem, která působí na člověka při upravování, konkrétně pak při zdobení svého těla, ale jde o „trž“ funkcí, jejichž vztahy se v závislosti na místě a času dynamicky mění.

Podle George Simmela se v přání člověka líbit se prolínají dvě protichůdné tendence, v jejichž hře se obecně odvíjí vztah mezi individui. Je v něm jistá vlídnost - přání přinášet ostatním radost, ale zároveň se tady projevuje i přání jiné – aby okolí projevilo jisté uznání a poctu, a tím by byla dotyčnému tato hodnota přičtena jako vlastní. Člověk se takto chce před jinými vyznamenat a docílit toho, že mu budou ostatní závidět (domnělý prostředek k moci).<sup>100</sup> Z morálního hlediska není závist přípustná a nabízí se opozitní tvrzení ke vztahu kooperace funkce etické a estetické. V této situaci je ozdoba něčím negativním, co je relativně dobrovolné, každý jedinec si ozdobu vybírá dle sebe (jde o čistě egoistickou věc), a ta „*vyzdvihuje svého nositele, zakládá a zvyšuje jeho sebevědomí na úkor druhých (protože stejná ozdoba, kterou by měli všichni, by už jednotlivce nezdobila)*“<sup>101</sup>

Ačkoliv bylo řečeno, že zdobení těla je do jisté míry záležitostí dobrovolnou, nelze to aplikovat zcela jednoznačně. O dobrovolnosti lze sice uvažovat třeba při výběru

---

<sup>100</sup> Srov. Simmel, Geroge, *Peníze v moderní kultuře a jiné eseje*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, str. 91

<sup>101</sup> Simmel, Geroge, *Peníze v moderní kultuře a jiné eseje*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, str. 92

šperku, tetování či při volbě účesu, avšak dalším působícím faktorem bude i společnost, ve které se dotyčný nachází, nebo média, která se v dnešní době jeví jako „*všemocné prostředky se schopností manipulace bezbranných, sociálně izolovaných recipientů*“.<sup>102</sup> Právě tyto dva faktory totiž určují jistá měřítká, dle kterých si pak zdánlivě „dobrovolně“ vybíráme konkrétní ozdoby a zdobící úpravy, a pod povrchem estetického se ukrývá nejspíše něco jiného. Již tady se nabízí další možná odpověď na otázku zabývající se vztahem zmiňovaných funkcí, a tedy tvrzení, že to, co je krásné nemusí být zároveň morální či dobré, a tedy, co je estetické, nemusí být etické (pokud pohlédneme na etiku jako nadřazenou pojmům morální a mravní).

Pro objasnění této domněnky se nabízí jako výborný příklad krátká analýza dokumentárního filmu „Ženy pro měny“ z roku 2004 od Eriky Hníkové. Ačkoliv je tento film pojímán spíše ze dvou extrémních protipólů společnosti (jedna strana resolutně odmítající „kult krásy těla“, druhá strana naopak tento kult prosazující), je vhodné si na něm ukázat, jaký vztah ve „zdobení“ tady funkce etická a estetická zaujímá: Tento film předkládá veřejnosti pohnutky čtyř žen, které se rozhodly nějakým způsobem upravit svoje tělo. První žena, studentka VŠE, si vsugerovala, že jediné pokud se bude řídit radami časopisů a televizních pořadů, dokáže prezentovat sama sebe jako krásnou. Neváhá tak utrácet peníze za množství oblečení, kosmetických výrobků či za služby s „krásou“ spojené. Pak je tady druhá žena, začínající modelka, která byla se svým tělem bez úprav a ozdob spokojená jen do té doby, než se o ni začaly zajímat modelingové agentury. Poté začala své tělo upravovat a zdobit dle „diktátu“ agentur. Třetí ženou, která chce ukázat svoji proměnu je žena „v letech“, která se snaží zhubnout díky všemožným přípravkům a prostředkům. V neposlední řadě se představí i žena, která usoudila, že jediným možným řešením, jak vypadat krásně, je plastická operace - konkrétně operace prsou, která se však nezdaří, jak si představovala, a proto podstoupí řadu dalších operací.

Co tyto ženy spojuje? Prvním pojítkem je touha být krásná, tedy mít tělo, které se bude líbit a lze tedy mluvit o funkci estetické, jako o hnací síle podstoupit všemožné „procedury“. Druhým společným bodem je pak vliv společnosti (do velké míry je tak učiněno i prostřednictvím médií: „*Naše kultura nás naučila obdivovat to, co je nám médií obdivovat nařízeno. Přijímáme tyto informace jako normální a standardní, nepřemýšlíme o nich.*“<sup>103</sup>), který všechny ženy přesvědčil o tom, že tělo, které mají

<sup>102</sup> Fialová, Ludmila, *Body image jako součást sebepojetí člověka*, Praha: Karolinum 2001, str. 187

<sup>103</sup> Fialová, Ludmila, *Body image jako součást sebepojetí člověka*, Praha: Karolinum 2001, str. 193

vlastně „nevyhovuje“ a je potřeba ho nějak pozměnit. Nabízí se zde opět řada možností jak toho docílit. Zde však rozhodně nelze mluvit o kooperaci vztahu funkcí estetické a etické, neboť morální lze v tomto případě vyloučit. Za stránku „dobrého pro člověka“ se totiž postavil obchod, jehož hlavní náplní je prodávat krásu, ať to stojí, co to stojí, na úkor morálky. Jak může plastická operace, vzhledem k možnosti, že se nepovede tak, jak bylo předpokládáno (tedy může tělo natrvalo zmrzačit či deformovat, a to morální také rozhodně není), dopomoci k tomu, aby se tělo stalo krásnějším? Dotyčný se může cítit po operaci jinak, možná sebevědoměji, ale lze pochybovat o tom, že jeho tělo bude v celkové kompozici působit estetičtěji. Jak již totiž bylo zmíněno – najít krásu objektivní není zrovna lehké. Pro to, aby bylo tělo objektivně krásné, aby muselo splňovat určité parametry, které se však s místem a časem mění, jak uváděl Mukařovský ve své stati.

Dalším příkladem, kde lze zpočátku mluvit o kooperaci funkce estetické a etické při zdobení těla, je i banální propichování uší novorozeňat. Jak by přeci mohla ozdoba v podobě šperku, který má novorozenou „udělat krásnější“, narušovat etické zásady? Odpověď se však dostaví posléze. Novorozeně si tuto ozdobu nevybralo, jelikož takového úkonu ještě není schopno. Tudíž se tady opět projevuje jakýsi tlak společnosti, zejména pak v momentě, kdy společnost vyžaduje okamžitou identifikaci pohlaví dítěte. Lze tedy mluvit o jisté „násilnosti“, která už ze samotného svého principu také nemůže být morální.

Obdobný střet funkcí lze najít třeba i u tradiční „zdobící“ techniky afrických žen (tzv. žirafích krků), kterým je dle věku povoleno přidávat si na krk kovové kruhy. Takové ženy jsou sice ve svém společenství brány jako atraktivní a pyšní se touto ozdobou, avšak z jiného hlediska lze na tyto kruhy pohlížet jako na mocenskou zbraň. Pokud totiž takto ozdobená žena provede něco, s čím se neztotožňuje její kultura, jsou jí kruhy odebrány a ženě je tím přivozena zdravotní komplikace, či dokonce smrt. Proto v tomto případě rozhodně opět nelze mluvit o funkci etické doprovázející funkci estetickou. Naopak, na tomto příkladu lze proklamovat tezi, že ve vztahu těchto funkcí jde výlučně o konflikt.

Na příkladech, které byly uvedeny v této části práce lze jasně vidět a zároveň tak prokázat, že kooperující vztah funkce etické a estetické z pohledu objektivního není zcela možný. Potvrdila se tady domněnka, že co je krásné, nemusí být morální, a to především kvůli kulturnímu či společenskému nátlaku, který vyžaduje určitou formu tělesného vzezření, kterého má být docíleno všemožným zdobením či upravováním těla.

Ačkoliv se na těchto příkladech kooperující vztah zmiňovaných funkcí neprokázal, kvůli určitým faktorům, dalo by se však této spolupráce docílit, pokud se bude na daný problém aplikovat již zmiňovaná teze Jana Mukařovského. Za předpokladu, že se bude na estetickou funkci pohlížet ze stanoviska subjektu, tedy ze stanoviska konkrétního člověka, který ozdobil či upravil své tělo. Jinak řečeno, pokud bude člověk zdobit své tělo jen pro vlastní uspokojení, pro vlastní prožitky, lze tak shledat v tomto vztahu kooperaci zmiňovaných funkcí.

Závěrem analýzy se nabízí použít citátu Artura C. Danta z knihy *„Zneužite krásy“* a potvrdit tak stanovisko, které bylo uvedeno při analýze vztahu funkce etické a estetické: *„Skrášľovanie ako modalita morálneho sebauvedomovania predpokladá značne zložitú epistemológiu a metafyziku ja, ktorú by bolo možné objasniť s odkazom na úlohu, ktorú zohráva zrkadlový obraz v jeho transakciách. Do zrkadla sa pozeráme nielen preto, aby sme videli, ako vyzeráme, ale aj preto, ako očakávame od iných, aby nás videli, a pokiaľ nie sme úžasne sebavedomí, snažíme sa modulovať aj svoj vzhľad, aby nás iní videli takých, akých nás majú vidieť. Naš vzhľad ukazuje šťastie a nešťastie tohto sveta – a to je možno dôvod, prečo chápeme nebo ako svet, kde sa šťastie neprejavuje, pretože Boh nás vidí takých, akí sme, bez ohľadu na to, ako sa javíme.“*<sup>104</sup>

---

<sup>104</sup> Danto, Artur C., *Zneužite krásy*, Bratislava: Kalligram, spol. s.r.o., 2008, str. 105



## ***Závěr***

Cílem této bakalářské práce bylo analyzovat vztah funkcí podílejících se na fenoménu, jakým je zdobení lidského těla, se zvláštním ohledem na vztah funkce etické a estetické. Kulturně - historická rešerše, kde bylo tělo pojato jako nástroj a zároveň i jako materiál, nabídla některé z alternativ, jak s ním pracovat, tedy jak ho upravovat či zdobit. Na tetování, konkrétním projevu upravování či zdobení těla, které nepochybně polyfunkčnost provází, pak bylo na mnoha příkladech ukázáno, jaký vztah mohou jednotlivé funkce k sobě navzájem zaujímat. Z této části se pak vyvodil závěr, že zdobení, popřípadě upravování těla, je doprovázeno kooperujícím vztahem jednotlivých funkcí, který se vzhledem k místu a času dynamicky mění. Toto stanovisko bylo podloženo textem Jana Mukařovského, kde bylo rozvedeno i to, jakou pozici mohou zastávat jednotlivé funkce doprovázející všechno možné lidské i přírodní. Obdobná analýza byla pak provedena i u vztahu funkce etické a estetické. Ačkoliv bylo v této části nabídnuto několik příkladů, podle nichž nelze vztah těchto funkcí považovat za kooperující, ve výsledné fázi, opět za pomoci zmiňovaného textu, však byl prokázán opak.

## Seznam použité literatury:

- Autorský kol. za vedení RNDr. Josefa Wolfa, CSc., *ABC Člověka*, Praha: Orbis, 1977
- Bowie, Fiona, *Antropologie náboženství*, Praha: Portál, s.r.o., 2008
- Čapek, Josef, *Umění přírodních národů*, Praha: Československý spisovatel, 1949
- Danto, Artur C., *Zneužité krásy*, Bratislava: Kalligram, spol. s.r.o., 2008
- Faltýn, Jaroslav, *Teoretická východiska multikulturní andragogiky*, Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení FF UK a Člověk v tísní, společnost při ČT, o.p.s., 2005
- Fialová, Ludmila, *Body image jako součást sebepojetí člověka*, Praha: Karolinum 2001
- Fiksa, Radek, *Encyklopedie bodyartu*, Žďár nad Sázavou: Sowulo Press, 2009
- Fiksa, Radek, *Tetování*, Žďár nad Sázavou: Sowulo Press, 2009
- Komárek, Stanislav, *Příroda a kultura*, Praha: Academia, 2008
- Lévi-Strauss, Claude, *Smutné tropy*, Praha: Odeon, 1966
- Mukařovský, Jan, *Studie z estetiky*, Praha: Odeon, 1966
- Rychlík, Martin, *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005
- Simmel, Geroge, *Peníze v moderní kultuře a jiné eseje*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2006
- Spennemann, Dirk HR, *Tetování na Marshallových ostrovech*, Žďár nad Sázavou: Sowulo Press, 2007
- Vaněk, Jiří, *Estetika myslenia a tela*, Bratislava: IRIS, 1999
- Vodáková, Alena, redig., *Sociologické pojmosloví (Sociální a kulturní antropologie)*, Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1994
- Zprac. kol. autorů Encyklopedický dům, spol. s.r.o., *Slovník cizích slov*, Brno: Levné knihy, 2006

## **Seznam použitých elektronických zdrojů:**

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/117550/cicatrization>

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/584263/tattoo>

[http://www.darkart.cz/?page\\_id=386](http://www.darkart.cz/?page_id=386)

<http://www.lusofonia.cuni.cz/indiani.htm>

<http://skinhead.name/kultura/tetovani/>

<http://userweb.pedf.cuni.cz/paideia/index.php?sid=6&lng=cs>